

JOSEP ANDREU ABELLÓ. ELS CLAROBSCURS DEL CATALANISME

Joan Esculies, *Josep Andreu Abelló. Els clarobscurs del catalanisme*, Barcelona, Edicions de 1984, 2015, 446 pp.

Amb aquest llibre, l'historiador i escriptor Joan Esculies ha volgut recuperar gairebé de l'oblit la figura de l'advocat i polític Josep Andreu Abelló (1906-1993). Entre d'altres raons, es tracta d'un llibre doblement interessant: d'una banda, fins aquest moment no existia cap biografia sobre Abelló; de l'altra, perquè l'autor, un reconegut especialista del catalanisme durant el segle XX, ha tingut accés a fonts primàries, entre les què sobresurten les memòries personals del biografat (escrites a posteriori, al voltant de l'any 1985).¹ El propòsit del llibre, com ja va fer prèviament amb la figura del doctor Solé i Pla és, tal i com assenyalava el propi autor a les pàgines inicials, «utilitzar el text memorialístic per “fer parlar” el protagonista, però contextualitzant i analitzant els fets» (p. 12). D'aquesta manera, el llibre també constitueix una exposició de l'evolució del catalanisme en les seves diverses vessants al llarg del segle passat. Esculies, tanmateix, deixa clar que no ha volgut endinsar-se en especulacions quan no ha trobat suficient documentació per verificar alguns esdeveniments, de manera que ha de ser el propi lector qui dedueixi les oportunes conclusions.

A la gran quantitat de fonts bibliogràfiques citades, es suma una tasca ben rellevant d'investigació en diferents arxius. Tot plegat dona lloc a un llibre que fa compatible el rigor i la divulgació. Efectivament, aquesta exhaustiva biografia constitueix una narració molt ben escrita que es llegeix com una novel·la, tal i com demostra el magnífic capítol inicial del llibre, en el què es descriu les darreres hores d'Abelló a Barcelona al costat del president de la Generalitat Lluís Companys el 23 de gener de 1939 i la seva sortida cap a l'incert exili.

Nascut a Montblanc (Conca de Barberà), Abelló va ser advocat de professió. Al llarg de tot el llibre planeja la imatge d'una personalitat seductora, un «relacions públiques nat», un fet evident ja des de la seva adolescència i que el va ajudar força en la seva trajectòria professional i política (p. 42). Als disset anys va ser detingut per ser membre de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC), una associació catalanista que tenia un model docent català alternatiu a l'espanyol però que va ser clausurada per ordre

1. ESCULIES, Joan, *Joan Solé i Pla. Un separatista entre Macià i Companys*, Barcelona, Edicions de 1984, 2011; *Josep Tarradellas. Dels orígens a la República (1899-1936)*, Barcelona, Edicions Dau, 2012; co-autor amb MARTÍNEZ FIOL, David, *12.000! Els catalans a la Primera Guerra Mundial*, Barcelona, Ara Llibres, 2014; *Evitar l'error de Companys! Tarradellas i la llicó dels Fets d'Octubre*, Barcelona, Edicions de 1984, 2014; *Via fora, lladres! El separatisme català i el teatre patriòtic*, Barcelona, Edicions de 1984, 2014.

del dictador Primo de Rivera el 1924. Abelló va tenir des de ben jove simpaties esquerranes, com demostren la seva afiliació a la Unió General de Treballadors (UGT) i al Foment Nacional Republicà de Reus, del qual va ser escollit, amb només 24 anys, president el gener de 1931. Precisament com a cap d'aquesta entitat republicana, va assistir a la Conferència d'Esquerres celebrada entre els dies 17 i 19 de març de 1931 a Barcelona, que donaria pas a la fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC).

Tot i que la llei no permetia l'elecció política als homes menors de 25 anys, després del triomf d'ERC a les eleccions municipals celebrades el 12 d'abril de 1931, Abelló va ser nomenat membre de la Diputació provisional de la Generalitat. Posteriorment, el desembre de 1932 va ser nomenat diputat per Tarragona al nou Parlament de Catalunya. La seva tasca com a parlamentari, qualificada de «brillant» per part d'Esculies, es va completar amb el seu nomenament com a membre de la Comissió de la Constitució (encarregada d'elaborar el dictamen de l'Estatut interior de Catalunya), de la Diputació Permanent del Parlament (el juliol de 1933) i de la Comissió de Suplicatoris (a partir d'octubre de 1933), on Abelló va desplegar una activitat frenètica (p. 77). Als llarg de l'etapa republicana, Abelló sempre va mantenir una bona amistat amb els dos presidents de la Generalitat. D'una banda, amb Francesc Macià, amb qui estava emparentat per via materna i a qui va veure morir a la Casa dels Canonges la nit de Nadal de 1933. De l'altra, amb Companys, tot i que Abelló es va mostrar de vegades contrari a alguns dels seus posicionaments polítics (destacadament, la seva negativa a la proclamació de l'Estat Català dins la República Federal Espanyola el 6 d'octubre de 1934).

Ja durant el període de guerra civil, Abelló va ser nomenat president de l'Audiència de Barcelona el 3 de setembre de 1936, a instàncies de Companys, qui al llarg de la guerra va recolzar-se en amistats personals (que no eren ni comunistes ni anarquistes) per a càrrecs d'especial rellevància. El nomenament, en el fons, era un fet il·legal, doncs Abelló no era llavors magistrat del Tribunal de Cassació (p. 116). A partir d'octubre del mateix any va ser nomenat president del Tribunal de Cassació (màxima instància jurídica de la Catalunya autònoma), fet incompatible amb la seva altra presidència, que es sumava a més a la seva condició de diputat. L'abril de 1937 Companys va temptejar el nomenament del seu amic com a nou conseller primer, fet que va portar Abelló a pensar en un govern sense presència comunista o anarquista (això passava a només un mes dels *Fets de maig*), però Josep Tarradellas finalment va fer desistir el projecte.

Mentre va durar la guerra, i aquí va sorgir el seu primer clarobscur que refereix Esculies, Abelló sempre va ser partidari de l'aplicació de la llei de manera ferma, és a dir, de reconduir el sistema judicial cap a la normalitat. Això es va concretar, entre d'altres factors, en la persecució i la identificació dels assassins que durant el primer any de guerra havien aprofitat el buit de poder legal per dur a terme accions criminals. No cal dir que amb aquesta tasca Abelló es va guanyar nous enemics i, a començaments d'agost de 1937, va ser objecte d'un perillós atemptat per part de grups anarcosindicalistes, del què miraculosament va sortir indemne.

Durant el seu llarg exili (el 1939 Abelló tenia encara només 33 anys) va encarregar-se dels recursos econòmics de la República des de Mèxic, on va consolidar una sòlida amis-

tat amb l'*espanyolista* Prieto (Abelló sempre es va mostrar partidari de col·laborar amb els republicans espanyols). Precisament aquest paper seu dins la Junta de Auxilio a los Republicanos Españoles (la JARE), organisme creat el 31 de juliol de 1939 per la Diputació Permanent de les Corts espanyoles i que va suposar per a la Generalitat una important ajuda econòmica regular, va ser, a parer d'Esculies, un segon clarobscur en la seva trajectòria, perquè no es va fer un inventari ni una relació dels comptes d'aquest organisme en el moment de la seva dissolució el 1945 (p. 264).

En la seva etapa mexicana, Abelló va mantenir una bona amistat amb Carles Pi i Sunyer (Conseller de Cultura durant la guerra), qui el juliol de 1940 va impulsar (com havien fet també els nacionalistes bascos) des de Londres i al marge de Companys, el Consell Nacional de Catalunya, com un pas per presentar un organisme català a les autoritats angleses. En contrast amb la bona sintonia personal que Abelló va tenir amb Pi i Sunyer (en el plànol polític no ho va ser, quan Pi es va inclinar progressivament cap a l'independentisme), sempre va mantenir una relació d'estira i arronsa amb Tarradellas,² que es remuntava als anys de la guerra civil. Esculies, que defineix Tarradellas (en contraposició amb Abelló) com un «anti-relacions públiques» (p. 299), dedica nombroses pàgines novedoses a abordar la relació entre ambdós polítics. Des de la capital mexicana, Abelló va insistir reiteradament en la unitat de les forces nacionalistes catalanes, és a dir, d'ERC, Acció Catalana, Unió Democràtica de Catalunya i Estat Català. Tots dos, però, sempre es van mostrar partidaris del restabliment de l'Estatut autonòmic de 1932 com a pas previ de cara a futures opcions nacionalistes.

Amb el seu retorn a França el 1947, Abelló va aparcar l'activitat política i es va centrar en la seva trajectòria professional. Dos anys després es va instal·lar a Tànger, on va tornar a demostrar el seu bon olfacte pels negocis. La ciutat també havia esdevingut destí exòtic d'intel·lectuals estrangers, atrets per la seva permissivitat. Aprofitant les condicions econòmiques especials de les que gaudia la ciutat, que tenia un condomini internacional i on existia llibertat comercial, lliure circulació de divises i de canvi entre d'altres avantatges, Abelló va contribuir a la fundació del Banc Immobiliari de Marroc el 1948 (BIM, després conegut com Banc Immobiliari i Mercantil de Marroc, BIMM). La seva participació al banc, on a més del sou fix comptava amb uns beneficis extra, li va reportar aviat beneficis milionaris. Atès el perfil divers del banc, Abelló també va poder obtenir ingressos a través de la seva pròpia immobiliària, que a la seva vegada estava vinculada a una agrupació d'arquitectes i enginyers (p. 284). Posteriorment el Banc va obrir una segona seu a Tànger i es va expandir per altres localitats del Marroc. En la seva vessant més positiva, el BIMM va ajudar l'antic dirigent de les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català (JEREC) i metge Josep Dencàs, que residia també a Tànger i era amic d'Abelló, a obrir una consulta mèdica assistencial el 1951.

Igualment, la participació d'Abelló al club privat d'elit *Nuevo Club* (que va dirigir durant un temps el cònsol d'origen basc Miguel de Lojendio) li va permetre fer d'enllaç entre el BIMM i els negocis de la comunitat catalana de Tànger. El 1958 va ser nomenat

2. Tarradellas va arribar a anotar en els seus papers personals que «em sembla que al llarg de la meua vida no he trobat un altre home més deslleial i cínic que Josep Andreu», citat a ESCULIES, J., *Josep Andreu Abelló... cit.*, p. 328.

president del Comitè Internacional de Iniciativa, associació que feia fires i actes turístics per promocionar Tànger, i que va crear el seu propi club privat de caire internacional. Els clarobscurs d'Abelló durant aquests anys es completen amb el coneixement de les operacions que proporcionava el canvi de divises il·legal a través de la seva relació amb l'empresari franquista d'origen català Manuel Ortínez. Ortínez, vinculat al Consorci d'Industrials Cotoners des dels anys quaranta i, posteriorment, director del Banc de Bilbao, així com secretari particular de Tarradellas als anys setanta, viatjava a Tànger per fer negocis de compra de cotó al mercat negre. Va ser durant aquesta etapa a quan es va consolidar la imatge d'Abelló, qui volia convertir la ciutat en «un Mònaco del sud de la Mediterrània», com un *bon vivant* que es desplaçava sempre en un cotxe de luxe i es relacionava amb personalitats com Winston Churchill, el magnat Onassis o Joan de Borbó. En paraules del propi Ortínez, Abelló vivia «com un príncep àrab, amb nombrosos criats negres» (p. 286). Però el 1959 el rei Muhàmmad V va derogar la Carta Reial que donava un estatus especial a Tànger i malgrat la petició que els homes de negocis, entre ells Abelló, li van fer per aconseguir un règim de port franc, el rei es negà i l'economia entrà en declivi progressiu, provocant la fugida de capitals a l'estranger.

Arran del seu retorn a Barcelona el 1962, Abelló va reprendre l'activitat política, fins al punt que casa seva va esdevenir lloc de reunió del moviment antifranquista. Les amistats del polític eren amples i, en contrast amb la posició de Tarradellas i d'Heribert Barrera (cap visible d'ERC a Catalunya) va mostrar-se partidari de la col·laboració amb els comunistes. Tot plegat es va materialitzar en la seva participació a l'Assemblea de Catalunya (el novembre de 1971) i a la Junta Democràtica de España (creada a París, per impuls dels comunistes, el juliol de 1974). En el plànol econòmic, Abelló va ser obligat a deixar el consell de Banca Catalana el 1971 a instàncies del ministre d'Hisenda i amb el beneplàcit del fill del seu fundador, Jordi Pujol. Abelló no esperava aquesta actitud de Pujol i quan onze anys després es va produir la suspensió de pagaments de l'entitat, va ratificar la seva decepció en la seva persona per no haver-lo avisat a temps per retirar els diners que encara tenia com a accionista. Amb la represa de la democràcia, Abelló va abandonar ERC el 1976 i es va passar al Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) l'any següent, del que va ser senador (1979) i diputat (1980), en les primeres eleccions al Parlament de Catalunya. Prèviament havia format part de la Comissió Catalana encarregada d'elaborar l'Estatut de Sau de 1979.

Malgrat tota aquesta polifacètica i frenètica activitat, la figura d'Abelló encara arrossega avui en dia un paper discret en la història del catalanisme. En el fons va ser, com s'assenyalava en una necrològica arran de la seva mort el 1993, un «dels darrers homes pont entre les “generacions perdudes” de la República i la reinstal·lació de la democràcia».³ Afortunadament, el llibre d'Esculies repara aquest injust oblit.

Josep Contreras Ruiz
UPF-GRENS

3. AGUIRRE I FERRER, Conxa; VILANOVA, Francesc, «Entre dos épocas históricas», *La Vanguardia*, 9/6/1993, p. 31.